

DATE NOI PRIVIND ÎNCEPUTURILE ACADEMIEI MIHAILENE DIN IAȘI

de MARIA IONIȚA

Articolul de față are în primul rând scopul de a întregi informațiile asupra înființării și începuturilor Academiei Mihailene, importantă instituție de învățământ superior din Moldova primei jumătăți a sec. al XIX-lea.

În același timp însă, el caută să demonstreze și rolul pe care îl joacă cercetarea științifică în elucidarea unor probleme ce se ivesc în cadrul acțiunii de studiere a obiectelor muzeistice.

În acest scop ne vom folosi de cele trei obiecte deosebit de prețioase ce se află în patrimoniul Muzeului de Istorie al R.S.R., marcând câteva momente importante din perioada de început a Academiei Mihailene, anume: sigiliul Academiei¹ datînd din anul 1834, medalia Academiei Mihailene², bătută în anul 1838 și hrisovul³ dat de domnitorul Mihail Sturza la 8 noiembrie 1840.

Datarea diferită a acestor trei obiecte atrage de la început atenția, mai ales dacă avem în vedere că, pentru înființarea Academiei Mihailene, este deja fixată data de 16 iunie 1835, dată întilnită în toate lucrările de specialitate.

Trebuie să arătăm însă că aceasta este de fapt data la care se face inaugurarea clădirii ce urma să adăpostească Academia Mihăileană: sălile de cursuri, dormitoarele elevilor, „apartamentele” profesorilor, sălile de studiu, sala de mese, cancelaria și chiar o „sală a sănătății”⁴, deci un cabinet medical.

Clădirea fusese cumpărată de Epitropia școalelor publice din Moldova încă din decembrie 1834. Era vorba de „casile cele frumoasă a răposatului spatar Petrachi Cazimir”⁵, care mai târziu vor fi legate, printr-o „galerie zidită”, de casele lui Voinescu⁶, formînd împreună clădirea Academiei Mihailene. Dar casele cumpărate necesitau o serie de modificări și adăugiri și, în plus, trebuia confecționat și mobilierul necesar pentru amenajarea sălilor de cursuri, a dormitoarelor etc.

¹ Sigiliul Academiei Mihailene, 1834, în prezent făcînd parte din patrimoniul Muzeului de Istorie al R.S.R., sub nr. de inv. 4914, s-a aflat pînă în aprilie 1971 la Muzeul de Istorie a Municipiului București, inv. 84111.

² Medalia Academiei Mihailene, 1838, Muzeul de Istorie al R.S.R., sub nr. de inv. 21809. S-a aflat pînă în aprilie 1971 la Biblioteca Centrală de stat, inv. 55.

³ În muzeul nostru se află facsimilul hrisovului. Originalul a fost restituit Arhivelor Statului, unde posedă cota: mss. 1288.

⁴ „Albina românească”, an. VII (1835), p. 194.

⁵ Ibidem, an. VI (1834), p. 393 și „Buletin, foaie oficială”, Iași, an. II (1834), p. 506.

⁶ V. A. Urechia, Istoria școalelor de la 1800—1864, vol. IV, București, 1900, p. 426. Din casele Voinescu vor fi scoase cu acest prilej Hotelul Petersburg, un han și un birt ținut de neamțul Regensburger. La 1848, Hotelul Petersburg se va afla lângă Curtea Domnească.

Drept urmare, ținând seama de aceste neajunsuri și de faptul că o serie de elevi terminaseră cursurile „Ghimnasiai Vasiliane” și nu aveau posibilitatea să-și continue studiile în străinătate, Epitropia învățăturilor publice hotărâ, în noiembrie 1834, „a să începe fără preget cursul anului I de filosofie, după sistima pe la alte Academii întrebuintată și anume: loghica, algebra și istoria universală”⁷. Cursurile urmau să se țină în clădirea Gimnaziei Vasiliene, începînd de „marți în 20 noiembrie la 9 ceasuri dimineața”⁸ pînă la darea în folosință a noii clădiri destinate Academiei Mihăilene. Putem considera deci că Academia Mihăileană ființa încă din noiembrie 1834. În sprijinul acestei afirmații vine și existența din 1834 a primului însemn oficial al Academiei — sigiliul, asupra căruia ne vom opri mai jos.

Nu vom insista asupra descrierii amănunțite a sigiliului⁹, mărginindu-ne aici să arătăm că are pecete din bronz, cu suport din același material și cu miner din lemn. Vom arăta însă că sigiliul, care este rotund (d. 33 mm), are gravată pe el, în interiorul a două cercuri concentrice perlate, emblema Academiei Mihăilene: un porumbel cu aripile desfăcute înscris într-un triunghi, în interiorul unei stele cu șase colțuri, reprezentînd pe „Sf. Duh strălucitor în un luceafăr”¹⁰. În interiorul celor două cercuri concentrice perlate se află inscripția sigiliului, în limba română, alfabet chirilic de tranziție: АКАДЕМІА МИХАИЛІАНЪ *1834*.

La 14 iunie 1835, terminîndu-se amenajarea clădirii destinate Academiei Mihăilene, Epitropia învățăturilor publice din Moldova adresa domnitorului Mihail Sturza o anafora prin care îi era prezentat și supus spre aprobare „Reglementul sholastic” al Academiei. În același timp, Epitropia ruga pe domn ca de aici încolo, oficial, „acest așezămînt de învățătură... să poarte nume de Academia Mihăileană, spre vecinica aducere aminte a Luminatului ei urzitori, atît între fiii patrii, cît și între străini”¹¹.

În cuvîntul său din cadrul serbării organizate cu ocazia inaugurării clădirii Academiei Mihăilene la 16 iunie 1835, domnitorul Mihail Sturza arăta: „Noi am dat acestui act (regulamentul de funcționare al Academiei — n.n.) legiuita putere, întărindu-l cu domnescul nostru hrisov”¹². Deci acest hrisov din anul 1835 este de fapt actul oficial de înființare al Academiei Mihăilene. Hrisovul dat de Mihail Sturza în anul 1840, cunoscut pînă acum atît la Arhivele Statului, cît și la Muzeul de Istorie al R. S. României, ca „hrisov de înființare a Academiei Mihăilene”, nu este, așa cum vom arăta în continuare, decît un hrisov „întăritor prințipiilor învățături și a driturilor și a proprietății Academiei”¹³. Iată împrejurările în care domnitorul dă hrisovul sus-menționat.

La 8 noiembrie 1840, cu ocazia zilei onomastice a lui Mihail Sturza, se organizează în Iași o serie de manifestări în cinstea sa. Încă de dimineață, la palatul domnesc se prezintă, pentru a-l felicita pe domnitor, înaltul cler în frunte cu mitropolitul Veniamin Costachi, miniștrii, funcționarii de stat, epitropii învățăturilor publice. Printre cei care rostesc discursuri se află și referendarul școlilor publice, Gheorghe Asachi. După ce adresează domnitorului cuvenitele urări, el arată că

⁷ „Albina românească”, an. VI (1834), p. 374.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Descrierea sigiliului a fost făcută de Maria Stań, *Obiecte muzeistice privind înființarea Academiei Mihăilene*, în „Revista muzeelor”, nr. 3, 1973.

¹⁰ „Albina românească”, an. VII (1833), p. 189.

¹¹ „Buletin, foaie oficială”, Iași, an. III (1835), p. 438.

¹² „Albina românească”, an. VII (1835), p. 190. Vezi și V. A. Urechla, *op. cit.*, vol. I, p. 290 și anexa acestei pagini în vol. IV, p. 426.

¹³ „Albina românească”, an. XI (1840), p. 355 (supliment la nr. 87).

„...Epitropia învățăturilor..., de datorie au socotit a statornici ca de astiz înainte, în ziua sfinților Arhangheli,... să serbeze pe lângă ziua onomastică a Înălțimii Voastre și aniversata fundației Academiei Mihăilene“¹⁴.

Epitropia hotăra acest lucru pentru a-și arăta încă odată recunoștința față de domnitor, care susținuse ideea înființării unei Academii „a științelor“ în Moldova și apoi contribuse la materializarea acestei idei.

Mulțumind pentru urări, domnitorul înmînează mitropolitului Veniamin Costachi hrisovul „întăritor“, care reprezintă de fapt actul de consfințire a întregii activități a Academiei Mihăilene de la înființarea ei și pînă în 1840. Într-adevăr, un asemenea act era necesar, pentru că hrisovul din 1835 nu făcea decît să aprobe provizoriu regulamentul de funcționare a Academiei, „pînă cînd prin ispita aplicației să va desăvîrși“¹⁵.

Hrisovul original, aflat la Arhivele Statului București, are, pe lângă valoarea sa istorică, și o deosebită valoare artistică. Este scris pe pergament (difolio, format 29 × 42 cm), legat în copertă cartonată, îmbrăcată în catifea vișinie. Pe marginea copertii se află un chenar auriu, întrerupt în colțuri de motive florale, de asemenea în auriu. Pe coperta I, în centru, este redată în auriu, roșu și albastru, stema familiei Sturza. Pe coperta II, pe margine, se află același chenar auriu, iar în centru o rozetă de aceeași culoare. Pergamentul este prins de copertă cu un șnur de mătase roșie împletită cu mătase albastră, roșu și albastru fiind culorile ce reprezentau Moldova în acea perioadă. La un capăt, șnurul este terminat printr-un ciucure, iar la celălalt capăt al șnurului este prins sigiliul domnitorului Mihail Sturza. Sigiliul, realizat din ceară roșie, este introdus în casetă metalică.

Interesant este conținutul hrisovului, care conferă acestui act rolul de document întăritor al tuturor realizărilor obținute în domeniul dezvoltării învățăturilor publice în Moldova, pînă la acea dată.

Mihail Sturza arată că, încă înainte de a deveni domn, în calitate de epitrop al învățăturilor publice, nu a „prețat a pregăti viitorimea shoalelor în patrie, introducînd în ele limba națională ca un organ mai lesnicios a răspîndirii cunoștințelor“¹⁶. În hrisov este expusă componența învățămîntului public din Moldova la 1840, și anume: „I Sholi începătoare în Capitalie și la țănuturi; II Din Colegia din Eși; III din Academia cu trii facultăți: filosofie, legi și teologie, ce este orînduită a se învăța la Seminarua Veniamină“. Sturza arată că a acordat o atenție deosebită organizării învățămîntului tehnic („Industrie, Arte și Meșteșuguri“), care „va deschide tinerimei o carieră folositoare“. În acest sens s-au înființat „a. Shoala ingineriei civile; b. Shoala de zugrăvitură; c. Shoala pentru învățatura fetelor în cunoștința elementară și în lucru de mînă; d. Institutul de arte și meșteșuguri“. Pentru viitor se prevedea și înființarea unui institut agronomic. În plus, pe lângă Gimnazia Vasiliană și Academia Mihăileană, funcționau „două instituturi“ în care „se țin... cu cheltuiala statului însămnătoriu număr de tineri, parte fii a dregătorilor statului, parte orfani și de părinți scăpătați“. În hrisov sînt menționate și veniturile ce revin acestor școli, potrivit prevederilor Regulamentului Organic.

În final, Mihail Sturza cerea „a se păzi, cu sfințenie, în veci, toate legiurile, pronomiile (drepturile — *n.n.*) hărăzite acestor Așezămînturi, tagmei profesorilor și a sholerilor, și poftim pe urmașii Domni a le păzi și a le spori încît prin puțință“.

¹⁴ „Buletin, foae oficială“, Iași, an. VIII (1840), p. 361.

¹⁵ „Albina românească“, an. VIII (1837), p. 250.

¹⁶ Arh. St. Buc., mss. 1288, fila 1r. Se referă la reînființarea „Gimnaziei Vasiliene“ în anul 1828.

Este timpul să menționăm aici câteva din îmbunătățirile pe care le-a cunoscut Academia Mihăileană între 1834—1840, justificând astfel existența hrisovului „întăritor“ din noiembrie 1840.

În această perioadă de timp crește numărul de cursuri predate în Academie, iar corpul profesoral își sporește forța, adăugându-i-se renumiți oameni de cultură din acea vreme. Este de ajuns să arătăm că rector al Academiei Mihăilene era doctorul în medicină și, în același timp, juristul Maisonabe, „profesor și ofițiant a Universității crăești (regale — *n.n.*) de Franția“¹⁷ și că printre profesorii Academiei se numărau Eftimie Murgu, care predă filozofia, sau ardeleanul Petru Cîmpeanu Moleriu, „doctor în filosofie, avocat și profesor“¹⁸, care va înlocui pe Murgu după plecarea sa în Țara Românească. În noiembrie 1837, pictorul Schiavoni, sosit de curînd în Iași, „s-au numit profesor de zugrăveală la Academie“¹⁹, iar la începutul anului școlar 1838—1839, în Academia Mihăileană se înființau trei catedre noi: matematică și fizică; geometrie și arhitectură; chimie aplicată la meșteșuguri și comerț. În noile posturi sînt numiți „trii tineri moldoveni, cari cu cheltuiala statului s-au îndeplinit în aceste deosăbite ramuri pe la cele întăi universități străine“²⁰. Cei trei erau Teodor Stamati, profesor de matematică superioară și fizică teoretică; Alexandru Costinescu, profesor de inginerie și Constantin Zefirescu, profesor de chimie. Mai amintim, de asemenea, că în cursul anului 1839 se inaugurează la Academia Mihăileană și un „curs de pravile“²¹.

Anul 1840 este marcat în special de două realizări importante pentru Academie. Astfel, în octombrie 1840, se înființează la Academia Mihăileană un cabinet de instrumente de fizică și matematică. Se făcea acum primul transport de instrumente, cumpărate de la cunoscutul mecanic Pixi din Paris. Printre ele „se află și instrumentele dagherotipiei, care este cea mai vrednică de mirare aflate de veacul nostru“. Cu aceste instrumente, Teodor Stamati reușise să realizeze „prin operații bine nemerite, cîteva vedute (vederi — *n.n.*) a politiei noastre (Iași — *n.n.*)“²².

La sfîrșitul aceluiași an, 1840, se pun bazele unei biblioteci publice, care „va fi așazătă provizornic în sala cea mare a Academiei (Mihăilene — *n.n.*), unde se află gabinetul Istoriei naturale“²³. Ea urma să fie organizată după modelul celor mai mari biblioteci din Europa. Domnitorul Mihail Sturza nu întîrzie să-și aducă contribuția la formarea fondului bibliotecii, dăruindu-i un număr de 600 volume²⁴.

Cel de-al treilea obiect, asupra căruia ne vom opri, este medalia Academiei din anul 1838. Din inscripția gravată pe aversul medaliei ne putem da seama că ea a fost bătută cu ocazia aniversării zilei de inaugurare a Academiei Mihăilene. Faptul că pe revers este gravat iulie 1838 și nu iunie, cum ar fi fost normal, data inaugurării acestei instituții fiind 16 iunie 1835, poate fi explicat în felul următor.

În anul 1838, împlinindu-se zece ani de la reorganizarea școalelor naționale în Moldova, prin reînființarea în 1828 a „Gimnaziei Vasiliene“, s-a hotărît sărbăto-

¹⁷ „Albina românească“, an. VIII (1837), p. 250.

¹⁸ Ibidem, p. 275.

¹⁹ Ibidem, p. 375.

²⁰ Ibidem, an. IX (1838), p. 370.

²¹ „Buletin, foae oficială“, Iași, an. VIII (1840), p. 75.

²² „Albina românească“, an. XI (1840), p. 319.

²³ „Buletin, foae oficială“, Iași, an. VIII (1840), p. 363—364. Este publicat proiectul regulamentului de funcționare a bibliotecii.

²⁴ Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic. 1834—1848*, București, 1915, p. 601.

rirea în mod solemn a acestui eveniment. Ca dată s-a ales ziua de 3 iulie 1835²⁵, zi în care avea loc examenul de sfârșit de an în Academia Mihăileană. A fost ales tocmai acest cadru pentru a se dovedi practic, prin examinarea elevilor, progresul pe care-l făcuse învățămîntul național în cei 10 ani. Cu acest prilej, probabil, s-a bătut și medalia menționată, care este destul de rară²⁶. Nu este exclus ca, legat de același eveniment, și celelalte școli din Iași care au participat la serbare, și în primul rînd „Gimnazia Vasiliană“, de la a cărei reorganizare se împlineau zece ani, să fi bătut medalii comemorative. Nu există însă, pînă în prezent, dovezi materiale care să confirme această presupunere. Medalia Academiei este confecționată din aramă, avînd diametrul de 40 mm.

Avers : are gravat pe cinci rînduri, în limba română, alfabetul chirilic de tranziție, următorul text, cu o stea la început și la sfîrșit :

Академіеі / Міхаїлене / аніверсалъ / а / інагръреі /.

Revers : în interiorul a două cercuri concentrice, două crengi de lauri încadrează următorul text gravat pe patru rînduri, scris de asemenea în limba română, alfabetul chirilic de tranziție :

Сербатъ / ѳн / Іюліе / 1838 /.

În partea de sus, crengile de laur întilnesc un luceafăr.

Oprindu-ne asupra acestor obiecte, care consemnează începuturile Academiei Mihăilene, am încercat să precizăm momentul înființării acestei importante instituții de învățămînt superior, care și-a adus aportul însemnat în dezvoltarea culturală a Moldovei.

INFORMATIONS NOUVELLES CONCERNANT LES DEBUTS DE L'ACADÉMIE MICHÉLIENNE DE IAȘI

— Résumé —

Dans la présente communication l'auteur essaie à l'aide de trois objets précieux, faisant partie du patrimoine du Musée d'histoire de la R. S. Roumanie, d'apporter des renseignements nouveaux au sujet des débuts de l'Académie Michaélienne de Iași.

Pour commencer on fait appel au sceau de l'Académie Michaélienne datant de 1834 pour démontrer que le jour de la constitution de l'Académie Michaélienne n'est pas le 16 juin 1835, date qui paraît dans tous les travaux de spécialité, mais novembre 1834, période du commencement des cours à l'Académie.

Dans la suite sont utilisées différentes informations parues dans la presse du temps pour argumenter que le document connu jusqu'à présent comme „la chrysobulle de la constitution de l'Académie Michaélienne“ et daté 8 novembre 1840 n'est en fait qu'une chrysobulle pour confirmer les droits, les propriétés et le système d'enseignement de l'Académie Michaélienne.

A la fin on fait quelques envois concernant la médaille de l'Académie Michaélienne et les événements qui ont nécessité sa frappe en juillet 1838.

²⁵ „Albina românească“, an. IX (1838), p. 236—237 și „Buletin, foae oficială“, Iași, an. VI (1838), p. 217—218. Este publicată „Relația istorică asupra școalelor naționale în Moldova“, prezentată de Gheorghe Asachi în cadrul serbării organizată la 3 iulie 1838.

²⁶ „Buletinul Societății Numismatice Române“ (cuprinzînd catalogul medaliilor române cunoscute de la 1600 pînă la 1906), an. III, București, 1906, p. 10 ; Gh. Buzdugan și Gh. Niculiță, Medalii și plachete românești. Memoria metalului, București, 1971, p. 45, 234.